

הַלְבוֹת חֶמֶץ וּמִצָּה פָּרָק ז

א. מִצּוֹת עָשָׂה שְׁלֵתוֹרָה לְסֹפֶר בְּנִסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, בְּלֵיל חֲמֹשֶׁה עָשָׂר בְּנִסָּן שֶׁנֶּאֱמַר "זָכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתָם" (שמות יג, ג), כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר "זָכוֹר אֶת-יּוֹם הַשַּׁבָּת" (שמות כ, ז). וּמִנֵּין שְׁבִלֵיל חֲמֹשֶׁה עָשָׂר תִּלְמַד לוֹמַר "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה" (שמות יג, ח), בַּשָּׁעָה שִׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ.

ב. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֶּן, אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים חִיבִים לְסֹפֶר בִּיציאת מצרים; וְכָל הַמֵּאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים שֶׁאַרְעוּ וְשֶׁהָיוּ, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח.

ג. מִצּוּה לְהוֹדִיעַ לְבָנִים, וְאַפִּלּוּ לֹא שָׁאֲלוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ" (שמות יג, ח). לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁלְבֶּן, אָבִיו מִלְמַדּוֹ. פִּיֶּצֶד: אִם הָיָה קָטָן אוֹ טַפֵּשׁ אוֹמֵר לוֹ, בְּנִי, כָּלֵנוּ הָייְנוּ עֲבָדִים כָּמוֹ שֶׁפָּתְחָה זֶה אוֹ כָּמוֹ עֶבֶד זֶה בְּמִצְרַיִם, וּבִלְיָלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וַיֵּצְאֵנוּ לְחֵירוֹת; וְאִם הָיָה הֵבֶן גְּדוֹל וְחָכָם מוֹדִיעוֹ מֶה שֶׁאַרְעָה לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁלְבֶּן.

ד. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי בִלְיָלָה הַזֶּה כְּדִי שִׁירְאוּ הַבָּנִים וַיִּשְׁאֲלוּ וַיֹּאמְרוּ, מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת, עַד שִׁישִׁיב לָהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם, כֶּךָ וְכֶךָ אֶרֶץ וְכֶךָ וְכֶךָ הִיא.

ה. וְכִיֶּצֶד מִשְׁנֵה מַחֲלָק לָהֶם קָלִיוֹת וְאַגּוּזִים, וְעוֹקְרִים הַשְּׁלַחַן מִלְּפָנֵיהֶם קֹדֶם שִׁיאָכְלוּ, וְחוֹטְפִין מִצָּה זֶה מִיַּד זֶה, וְכִיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֶּן, אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ; אֵין לוֹ אִשָּׁה שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה, וְאַפִּלּוּ הָיוּ כָּלָן חֲכָמִים. הִיא לְבָדּוֹ, שׁוֹאֵל לַעֲצֻמוֹ מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה.

ו. וְצָרִיךְ לְהִתְחִיל בְּגִנוּת, וּלְסַיֵּם בְּשִׁבְחָה. פִּיֶּצֶד: מִתְחִיל וּמִסְפֵּר שְׁבַת־חֻלָּה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי תְּרַח וּמִלְפָּנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחֲרֵי הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין עֲבוּדָה זָרָה; וּמִסִּים בְּדַת הָאֱמֶת, שֶׁקִּרְבָּנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָהּ, וְהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים, וְקִרְבָּנוּ לִיְחִוּדוֹ. וְכֵן מִתְחִיל וּמוֹדִיעַ שֶׁעֲבָדִים הָייְנוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם, וְכָל הָרָעָה שֶׁגִּמְלוּנוּ; וּמִסִּים בְּנִסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ, וּבִחְרוּתָנוּ. וְהוּא שִׁידְרַשׁ מִ"אַרְמִי אֲבִד אָבִי" (דברים כו, ה), עַד שִׁיגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה; וְכָל הַמוֹסִיף וּמֵאֲרִיךְ בַּדְּרַשׁ פְּרָשָׁה זֹה, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח.

ז. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמֹשֶׁה עָשָׂר, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְאֵלּוּ הֵן פֶּסַח, מִצָּה, וּמְרוֹרִים: פֶּסַח, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲמַרְתֶּם זִבְח-פֶּסַח הוּא לָהּ" (שמות יב, כז); מְרוֹרִים, עַל שֵׁם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם; מִצָּה, עַל שֵׁם שֶׁנִּגְאָלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כָּלָן, הֵן הַנִּקְרָאִין הַגָּדָה.

ח. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, חֵיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא בַּעֲצֻמוֹ יֵצֵא עִתָּהּ מִשְׁעַבּוֹד מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאוֹתָנוּ, הוֹצִיא מִשָּׁם . . ." (דברים ו, כג). וְעַל דְּבַר זֶה צוּה בַּתּוֹרָה, "וּזְכַרְתָּ, כִּי עֶבֶד הָיִיתָ" (דברים ה, יד; דברים טו, טו; דברים טז, יב; דברים כד, יח; דברים כד, כב), כְּלוּמָר כְּאֵלּוּ אַתָּה בַּעֲצֻמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד, וַיֵּצֵאתָ לְחֵירוֹת וּנְפִידִיתָ.

ט. לְפִיכָךְ כְּשֶׁסּוּעַד אָדָם בִּלְיָלָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל וּלְשַׁתּוֹת

וְהוּא מִסֵּב דֶּרֶךְ חֲרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים, חַיֵּב לְשִׁתּוֹת בְּלִילָה הַזֶּה, אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת שְׁלִיִין אֵין פְּחוּת מֵהֶן; וְאִפְלוּ עָנִי הַמִּתְפָּרֵס מִן הַצִּדָּקָה, לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת: שְׁעוֹר כָּל כּוֹס מֵהֶן, רְבִיעִית.

י. אִפְלוּ עָנִי שְׁבִישְׁרָאֵל, לֹא יֵאכֹל עַד שְׁיִסֵּב. אִשָּׁה אֵינָה צְרִיכָה הִסְבָּה; וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא, צְרִיכָה הִסְבָּה. וּבֶן אֶצֶל אָבִיו וְהַשְׁמֵשׁ בִּפְנֵי רֵבּוֹ, צְרִיכִין הִסְבָּה; אָבִל תְּלָמִיד בִּפְנֵי רֵבּוֹ, אֵינוֹ מִסֵּב אֲלֹא אִם כֵּן נָתַן לוֹ רֵבּוֹ רְשׁוּת. וְהִסְבֵּת יָמִין, אֵינָה הִסְבָּה; וְכֵן הַמִּסֵּב עַל עֶרְפוֹ, אוֹ עַל פָּנָיו אֵין זֶה הִסְבָּה. וְאֵימָתִי צְרִיכִין הִסְבָּה בְּשַׁעַת אֲכִילַת כּוֹזִית מִצָּה, וּבְשִׁתִּית אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוּ. וְשֹׁאֵר אֲכִילָתוֹ וְשִׁתִּיתוֹ אִם הִסֵּב, הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לֹא, אֵינוֹ צְרִיךְ.

יא. אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוּ צְרִיךְ לְמִזֵּג אוֹתָן, כִּדִּי שְׁתַּהֲיָה שְׁתִּיָּה עֲרֻבָּה: הַכֹּל לְפִי הַיֵּין, וּלְפִי דַעַת הַשׁוֹתָה; וְלֹא יִפְחֲת בְּאֲרֻבָּעָתָן, מִרְבִּיעִית יֵין חֵי. שְׁתֵּה אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלוּ מֵיִין שְׁאֵינּוּ מְזוּג יֵצֵא יְדֵי אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יֵצֵא יְדֵי חֲרוּת; שְׁתֵּה אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבֵת אַחַת יֵצֵא יְדֵי חֲרוּת, וְלֹא יֵצֵא יְדֵי אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת. וְאִם שְׁתֵּה מִכָּל כּוֹס מֵהֶן רֵבּוֹ, יֵצֵא.

יב. כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכָה בִּפְנֵי עֲצָמוֹ. וְכוֹס רֵאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קְדוֹשׁ הַיּוֹם; כּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהֲגָדָה; כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמְּזוֹן; כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהֲלֵל, וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר. וּבֵין הַכּוֹסוֹת הָאֵלוּ אִם רָצָה לְשִׁתּוֹת, שׁוֹתָה; בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתָה.

יג. הַחֲרֹסֶת מִצָּוָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, זִכָּר לְטִיט שְׁהִיו עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם. וְכִיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ לוֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גִּרְגָּרוֹת אוֹ צְמוּקִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֶמֶץ, וּמִתְבָּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין כִּמוֹ טִיט בְּתֵבֶן; וּמִבִּיאִין אוֹתָן עַל הַשֻּׁלְחָן, בְּלִיל הַפֶּסַח.

יד. אֲכִילַת מְרוֹר אֵינָה מִצָּוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עֲצָמָה, אֲלֹא תְלוּיָה הִיא בְּאֲכִילַת הַפֶּסַח: שְׁמִצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת לְאָכֹל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח, עַל מִצָּה וּמְרוֹרִים. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, לְאָכֹל הַמְרוֹר לְבִדּוֹ בְּלִילָה זֶה, אִפְלוּ אֵין שֵׁם קֶרֶבֶן פֶּסַח.

טו. מְרוֹרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, הֵן הַחֲזֵרֶת וְהַעֲלָשִׁין וְהַתְּמָכָה וְהַחֲרָחְבוּנָה וְהַמְרוֹר; כָּל אֶחָד מִחֲמִשֶּׁת מֵינֵי יֶרֶק אֵלוּ, נִקְרָא מְרוֹר. וְאִם אָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן אוֹ מִחֲמִשָּׁתָן כּוֹזֵת, יֵצֵא וְהוּא, שְׁיֵהִיו לַחֲיִין; וְיוֹצֵאִין בְּקֶלַח שְׁלֵהֶן, אִפְלוּ יָבֵשׁ. וְאִם שָׁלָקָן, אוֹ כִּבְשָׁן, אוֹ בִשְׁלָן אֵין יוֹצֵא בָּהֶן.